

Het Groene Blad

IVN Eerbeek en omstreken Jaargang 38 nr.1 - 2026

Beemdkroon

Eindejaarswandeling

Ouwe kost(baarheden)

ivn natuur
educatie

Colofon

IVN Eerbeek en omstreken

IVN, Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid afdeling Eerbeek en omstreken, is een vereniging van vrijwilligers die mensen betreft bij hun (groene) leefomgeving, natuur, milieu en landschap in de gemeente Brummen.

IVN-Eerbeek organiseert activiteiten zoals wandelingen, cursussen en werkzaamheden in het groen voor iedereen.

Lid of vriend worden? Meld je via e-mail aan bij secretaris@ivn-eerbeek.nl of via de website.

Contributie (per jaar): Leden: € 25,- Donateurs: € 12,- Huisgenootleden € 12,-

Vriend van IVN Eerbeek € 48,-

Te betalen op IBAN. NL17 RABO 0309 230 705 t.n.v. IVN vereniging afd. Eerbeek e.o.

Opzegging, wijzigingen in adresgegevens, e-mailadres graag melden bij de secretaris secretaris@ivn-eerbeek.nl.

Bestuur

Voorzitter	Jan d'Anjou	voorzitter@ivn-eerbeek.nl
Secretaris	Vacature	secretaris@ivn-eerbeek.nl
Penningmeester	Wim den Hartog	penningmeester@ivn-eerbeek.nl
Lid	Bert van der Saag	bertengustien@hotmail.com
Lid	Ingrid van Eijk	iggyb@chello.nl

Werkgroepen

Excursies	Chris Holtslag	excursies@ivn-eerbeek.nl
Natuurtuin	Gerard Nijhof	natuurtuin@ivn-eerbeek.nl
Publiciteit	Sandra Christiaans	publiciteit@ivn-eerbeek.nl
Scholing	Vacature	
Venel	Jos Rouland	venel@ivn-eerbeek.nl

Het Groene blad

Het Groene Blad is het contact – en informatieblad van IVN-Eerbeek en verschijnt viermaal per jaar. Het blad is van en voor leden en donateurs. Bijdragen zijn van harte welkom.

Overname van artikelen is toegestaan na schriftelijke toestemming van de auteur en de redactie.

Kopij voor Het Groene Blad kan worden verstuurd naar: redactie@ivn-eerbeek.nl

Het Groene Blad is eveneens te lezen op de website van IVN-Eerbeek en omstreken

www.ivn-eerbeek.nl onder publicaties.

Redactie: Lambert Kouwenberg en Jan Coenraads

Opmaak en vormgeving: Herman Heskamp en Ronald Geerlof.

De uiterste inzenddatum kopij voor het volgende nummer is 1 april 2026.

ISSN 2543-117X

Het Groene Blad

IVN afdeling Eerbeek - februari 2026

Redactioneel

Een nieuw jaar!

“Heb jij goede voornemens voor het nieuwe jaar”, vroeg mijn fysiotherapeut, kort voor de jaarwisseling. Ik hoefde daar niet lang over na te denken. “Ik ga het voorzichtig aan doen, zodat ik niet weer kom te vallen”, zei ik.

Nou, vanaf de eerste dag van 2026 kon ik mijn goede voornemen al meteen in de praktijk brengen. Sneeuw, sneeuw en nog eens sneeuw! Ik ben (helaas) nauwelijks buiten geweest. Zelfs een geplande wandeling over mijn geliefde Gorsselse Heide, durfde ik niet aan uit angst voor onder de sneeuw verborgen en mij niet gunstig gezinde boomwortels.

Maar wel heel jammer natuurlijk, dit mijzelf opgelegde goede voornemen. Want sinds jaren hebben we dan weer eens een volledig witte wereld met alle charmes van dien! Een ongerepte, verstilde wereld met vogels van diverse pluimage die zich te goed doen aan het voer op de voedertafels en in de pindakaaspotten. Bomen en struiken buigen hun takken onder de sneeuwlast. Sporen in de sneeuw van dieren en mensen die er wél op uit-trekken. Kinderen gooien sneeuwballen en maken vrolijk aangeklede sneeuwpoppen. Voor hen lijken alle zorgen van de wereld voor even vergeten.

Ik probeer ook dat beeld vast te houden en me af te sluiten van alle ellende die helaas in het nieuwe jaar gewoon doorgaat. Trump doet er zelfs nog een schepje bovenop met zijn aanval op Venezuela in zijn “strijd tegen drugs en voor de veiligheid van de Amerikanen”, jaja! Ik word ziek van die mannetjes die om geld en macht alles geoorloofd vinden. In tegenstelling tot hun woorden hebben ze juist helemaal geen mededogen. In elk geval zijn hun goede voornemens, als ze die al hebben, mijlenver verwijderd van altruïsme, zoals je dat van beschaafde mensen zou mogen verwachten.

Laat ik me toch weer verleiden tot zorgelijk gemijmer, excuses daarvoor. Want er zijn ook heel veel mensen die er het beste van maken en een plezier en genot zijn voor hun omgeving. Iedereen die met ons, gidsen, meeloopt bij excursies, soms door weer en wind. Iedereen die meehelpt bij activiteiten als de Nacht van de Nacht, de Eindejaarswandeling, het natuuronderhoud enz. Alle auteurs van het blad dat voor u ligt; zonder hen zou Het Groene Blad er niet zijn! En dan vergeet ik er nog een heleboel....

Het jaar 2025 ligt achter ons. Er is veel gebeurd. Over enkele mooie gebeurtenissen kunt u in dit blad nog eens uw hart ophalen. Het nieuwe jaar begon bijna letterlijk blanco met een dik pak sneeuw. Laten we hopen dat het een plezierige voortzetting krijgt. Dat geldt zeker voor de mensen voor wie 2025 een ‘rampjaar’ was. En voor zover we er zelf wat aan kunnen doen, geldt de aansporing: Doen!

Ik wens u allen een heel voorspoedig 2026!

Lambert Kouwenberg

Inhoud

- 4 Beemdkroon
- 7 Weetjes
- 8 Ouwe kost(baarheden)
- 12 Vermiljoenhoutzwam
- 14 Schietwilg
- 15 Eindejaarswandeling
- 17 Lentemarkt
- 18 Zilverreiger
- 20 Nieuwe gidsen opleiding
- 21 Lijsters uit het noorden
- 22 Stenen bank Loenermark
- 23 Paddenstoelenexcursie
- 24 Rondje Klein Amsterdam
- 26 Alsemambrosia
- 28 Agenda

Colofon

Editoo B.V.
Schaapsdrift 49
6824 GP Arnhem
085 773 774 2
info@editoo.nl
www.editoo.nl

Foto: Winters tafereel Loenermark.
Foto: Roodborstje in de winter.

Beemdkroon

AUTEUR: JAN COENRAADTS

Inleiding

Een opvallende en duidelijk aanwezige plant in het droge deel van Natuurtuin Harmanahof is beemdkroon. Vooral rondom, binnen – en in het afgelopen jaar ook aan – 'het muurtje' wemelt het elk jaar van de fraaie lila bloemen. Op het eerste gezicht lijkt het een samengesteldbloemige, een composiet, maar het is een 'schijncomposiet'. De plant is meerjarig en wordt 30–100 cm hoog. Van ongeveer 30 cm zie ik ze wel eens in de tuin, van 100 cm nog nooit.

Een groot deel van de door mij nageslagen literatuur plaatst beemdkroon in de kaardenbolfamilie. De 23e druk (2005) van de Heukels' Flora plaatste beemdkroon (*Knautia arvensis*), duifkruid (*Scabiosa columbaria*), blauwe knoop (*Succisa pratensis*) en ook de 'echte' kaardenbollen (*Dipsacus pillosus*, *D. fullonum* en *D. laciniatus*) op basis van vooral genetische informatie echter in de kamperfoeliefamilie. De 7e–9e drukken (2012–2015) van de veel gebruikte Eggelte-veldgids volgden Heukels' hierin niet. Dit om drie redenen: 1. het zou de determinatie met de veldgids bemoeilijken, 2. ingrijpende wijzigingen binnen de tabellen vergroten de kans op fouten zonder dat er determinatievoordelen tegenover staan en 3. men wil niet

voorop lopen t.a.v. de systematiek en volgt vooralsnog de 'filogenetische' indeling, zoals nog gebruikt in de 22e druk (1996) van Heukels' Flora en ook in veel buitenlandse flora's. Hierbij speelt een grote rol dat Eggelte's veldgids is opgezet als een uitgebreide determinatiegids van de Nederlandse flora, maar het is geen flora zoals Heukels' Flora van Nederland en de in 1994 voor het laatst bijgewerkte Geïllustreerde Flora van Nederland van Heijmans, Heinsius & Thijsse.

De planten trekken zich uiteraard niets aan van al deze floristische problematiek. Gelukkig maar, want veel planten hebben het al moeilijk genoeg en ook beemdkroon kende binnen onze landsgrens betere tijden. Duifkruid en blauwe knoop denk ik niet te hebben gezien in de natuurtuin, al beweerde app Obsidentify een paar jaar geleden vrij stellig dat een sterk op beemdkroon lijkende plant duifkruid was. Gelet op de opvallend fijne blaadjes was daar wel iets voor te zeggen. Ik had echter juist op mogelijke stroschubben moeten letten, maar toen ik zover was, vond ik de betreffende plant niet meer terug. Van *Dipsacus fullonum* (grote kaardenbol) staan dankzij een door de gemeente Apeldoorn geschonken zaadmengsel voor onze akker, al twee jaar enkele exemplaren aan de rand van de akker langs het wandelpad.

Bergknautia

Overigens is in ons land ook bergknautia waargenomen (*Knautia dipsacifolia*, soms ook *Scabiosa sylvatica* genoemd). Dit is een nauw aan beemdkroon verwante soort met meer lancetvormige, ongedeelde bladeren die meer

weg hebben van die van kaardenbol. Zoals de naam aan-geeft is die plant vooral in meer bergachtige streken te vinden en wel tot 2000 meter hoogte. Ik meende de plant een jaar of vier geleden in de natuurtuin te hebben gespot tussen het vele beemdkroon, maar twijfelde wel aan de juistheid van die waarneming. Helemaal toen Heukels' Flora mij leerde dat bergknautia tot nu toe nog maar op één plek in ons land – ergens in de Noordoostpolder – is ingeburgerd. Beemdkroon is heel variabel, juist en in het bijzonder wat betreft het blad en dat kan verwarrend zijn.

Namen

De wetenschappelijke naam van beemdkroon is *Knautia arvensis*. De plant is genoemd naar Christian Knaut (1654-1716), hertogelijk lijfarts en kruidkundige in het Duitse Halle (Saale), in de buurt van Leipzig. 'Arvensis' betekent 'op akkers groeiend' en dat zal in de tijd van naamgeving wellicht een treffende toevoeging zijn geweest, maar nu zien we beemdkroon toch vooral in grazi-ge omgevingen en zou iets als 'pratensis' (=van de weide) meer op zijn plaats zijn. Die naam hoor je dan ook wel eens, maar officieel is het toch *Knautia arvensis*. We gaan snel door naar de Nederlandse naam. Een zeer vleierende verklaring van 'beemdkroon' is deze en ik vind hem mooi door eenvoud: "door haar schoonheid was de plant de Kroon van de Beemd" (een beemd is een grasveld in een beekdal). Overigens was beemdkroon eerder meer bekend onder de naam 'knautia' en veel floristen (en IVN'ers) ge-bruiken die naam nog steeds.

In Engeland wordt de plant: 'widow flower' genoemd en in Duitsland 'Witwenblume' en ook in Nederland werd de plant soms 'weduwebloem' genoemd. De betekenis is het-zelfde en schijnt oorspronkelijk betrekking te hebben gehad op een scabiosa-soort met donkere bloemen die een rol speelde in het rouwproces. Omdat 'scabiosa' en 'knautia' vroeger vaak met en door elkaar werden ge-bruikt zou de betekenis zijn overgegaan naar de knautia, de beemdkroon dus. Een verouderde naam voor beemd-kroon is ook *Scabiosa arvensis*. Misschien kent iemand de naam 'aposteemkruid', want ook dit was een oude bena-ming voor *scabiosa annex knautia*.

Blad

Behalve door de lila bloemen valt beemdkroon ook op door de grijsgroene kleur van de stengels en bladeren. Dat grijzige komt omdat beemdkroon een harige plant is: de

hele plant heeft fijne haartjes, terwijl de rolronde stengel ook nog langere haren heeft. Ook het blad is anders dan dat van de meeste planten: onderaan heeft het rozet bla-deren die vrijwel ongedeeld zijn, maar hogerop zijn ze veelal diep ingesneden, ook wel 'veerspletig' genoemd of zelfs 'dubbelveerspletig' wanneer ze tweemaal zijn inge-sneden. De bloemstengels hebben weinig en kleiner lan-cetvormig blad dat maar weinig is ingesneden. Al het blad is tegenoverstaand en al het blad boven het rozet is 'zit-tend' d.w.z. het zit zonder steel direct aan de stengel. Bij de grote onderbladen is wel een steelachtige aanhechting die geleidelijk overgaat in het blad. Ook in onze natuur-tuin is goed te zien dat het blad van beemdkroon per plant of zelfs aan dezelfde plant vrij sterk kan verschillen.

Bloem

Hét sieraad van de plant is natuurlijk de tweeslachtige bloem, hoewel ik het ingesneden blad ook wel 'decoratief' vind. De vermeldingen van de bloeitijd variëren nogal, maar is meestal vanaf de latere lente tot in de herfst. Dat kan nog tot ver in de herfst, want in deze warme herfst zag ik eind november nog wat beemdkroon bloeien, samen met het eveneens lila-achtige rapunzelklokje (*Campanula rapunculus*). Ik noem de bloemkleur lila, maar het kan ook wel wat meer roze of blauwachtig zijn. Wit en geel schijnt ook voor te komen bij beemdkroon, maar dat zag ik nog nergens en zal behoorlijk zeldzaam zijn. Eerder meldde ik al dat beemdkroon een schijncom-posiet is. De bloemhoofdjes van beemdkroon zijn anders dan die van composieten. De bloempjes hebben een kelk rond het vruchtbeginsel, de helmknoppen van de meel-draden staan los, zijn dus niet met elkaar vergroeid en de stijl heeft geen twee duidelijke stempels. De buisvormige bloempjes van beemdkroon hebben vier ongelijke kroon-slippen en de slippen van de buitenste bloempjes zijn groter: ze 'stralen'. De minstens vijftig bloempjes staan op nogal vlakke hoofdjes, vormen samen een bloem van 25-40 mm en hebben 'stralende' randbloemen d.w.z. de grootste bloemdekbladen wijzen naar buiten, zeg maar zoals wij zonnestraaltjes tekenen, alleen dan heel veel en wat minder lang. De bloemkelkjes hebben acht naaldach-tige tanden. In tegenstelling tot duifkruid en blauwe knoop en alle kaardenbolsoorten heeft beemdkroon geen stroschubben en het loont dus de moeite bij twijfel even de onderkant van een bloempje te bekijken. Stroschubben

zijn vliezige schutblaadjes aan de voet van elk bloempje in het hoofdje van veel composieten en enkele andere planten, zoals duifkruid, blauwe knoop en kaardenbollen.

Beemdkroon wordt wel een 'insectenmagneet' genoemd. De bloemen worden namelijk druk bezocht door insecten, omdat ze veel nectar produceren: dagvlinders (waaronder laat in de middag ook de roodzwarte jacobsvlinder) en misschien ook wel nachtvlinders, wilde bijen, honingbijen, hommels en zweefvliegen zijn trouwe klanten. Ook in de natuurtuin zien we dat de plant heel populair is. Die insecten zorgen voor bestuiving en bevruchting, maar de plant kan ook vanuit het rozet met uitlopers voor nieuwe aanwas zorgen. Omdat de zaden van beemdkroon korter dan één jaar kiemkrachtig zijn, kan dit in een minder gunstig jaar belangrijk zijn voor de plant.

Vrucht

Het vruchtbeginsel is onderstandig en heeft een buitenkelk die 'bijzonder omwindsel' wordt genoemd. Het vruchtbeginsel wordt langzamerhand een nootje met een mierenbroodje, wat mieren ertoe verleidt broodje en nootje naar hun nest te slepen en zo voor verspreiding te zorgen. De vruchten zijn éénzadig, 5-6 mm lang en dicht behaard. Ze zijn tweezaadlobbig en kiemen dus met twee kiemblaadjes.

Verspreiding

Beemdkroon kun je tegenkomen op zonnige plekken op zand-, leem-, krijt- en lössgrond en op zandige klei. Vaak op vochtige, maar soms toch ook op vrij droge (kalk)graslanden met een grote soortenrijkdom, in randen van struikgewas, op dijken, in wegbermen en ook langs spoorwegen.

Over het algemeen vind je beemdkroon in wat ruigere begroeiingen. Beemdkroon wortelt diep, tot wel twee meter en helpt dus mee om de grond van dijken en hellingen vast te houden. Belangrijk is dat de bodem wat kalk bevat, zeker niet voedselarm is en basisch tot zwakzuur. De plant wordt wel genoemd als een leemindicator. Lichte bemesting en soms afbranden is niet erg schadelijk voor beemdkroon, maar zware bemesting wel. Die zware bemesting is een van de belangrijkste oorzaken van de achteruitgang van beemdkroon en nog heel wat meer planten. Je hoeft geen groot plantkundige te zijn om vanuit de verte al een hele rits terreinen te kunnen aanwijzen waar je een wat bodem betreft toch niet al te kritische plant als beemdkroon zeker niet zult vinden. In het wild kom je beemdkroon het meest tegen in Zuid-Limburg en het rivierengebied, maar ook wel in de binnenduinen, hoewel daar steeds minder.

Op de Nederlandse Rode Lijst staat dat beemdkroon algemeen voorkomt, maar sterk in aantal is afgenomen en afneemt: kwetsbaar dus. De plant komt voor in een groot deel van Europa en aangrenzend West-Azië, wel in heuvelland, maar niet in bergland.

In Nederland voegt men beemdkroon vaak toe aan zaadmengsels van zogenoemde wilde bloemen.

Enkele bijzonderheden van en rond beemdkroon

- Het kwam al ter sprake: beemdkroon en duifkruid lijken op elkaar. Beemdkroon heeft geen stroschubben, maar duifkruid wel. Duifkruid heeft vaak wat rood aangelopen bladstengels en meestal wat kleinere hoofdjes en bloempjes met (meestal) vijf slippen. De stroschubben steken eerst boven de bloemknop uit, maar zijn kleiner dan de volgroeide bloem. Ook duifkruid heeft stralende randbloemen, vandaar de gelijkenis.

- Beemdkroon wordt in de natuurgeneeskunst als zwak urinedrijvend (bloedzuiverend) en samentrekkend (aftreksel in omslagen op wonden) gezien en dat komt dan vooral door de saponinen in de wortel. 'Scabiosa' is afgeleid van 'scabies', de Latijnse naam voor schurft. Scabiosa- en knautiasoorten zouden helpen tegen schurft, eczeem en ontstekingen. In een groot deel van WO II leidde mijn vader een nogal zwervend bestaan. Op een gegeven moment liep hij daarbij schurft op en bezocht toen Jan Stegeman, zoon van Peter Stegeman (1840-1922) die bekend was als 'Staphorster boertje'. Peter Stegeman en zoon Jan verwierven een zekere vermaardheid in de kruidengeneeskunde, al leidden hun bezigheden ook tot enkele processen en een vijfde plaats in de Top 20 van kwakzalvers in de 20e eeuw. Mijn vader moest zich uitkleden en plaatsnemen in een grote teil met een mengsel van heet 'teerachtig' water en veel 'scabiosa-aftreksel'. Na een paar dagen werd dit herhaald en ziedaar: de schurft was weg en kwam niet meer terug. Niet onbelangrijk bij de keuze voor behandeling door Jan Stegeman was dat hij onder het verzet bekend stond als een zeer betrouwbaar vaderlander en fervent anti-Duits. Mede daardoor was hij wat later in de oorlog een van de twintig zogenaamd willekeurig gekozen Staphorsters die in 1944 als vergeldingsmaatregel tijdens een razzia werden meegenomen en in Neuengamme om het leven kwamen.

- Beemdkroon is eetbaar. Hiervoor put ik weer uit mijn ANWB-gids voor eten uit de natuur: "Vóór de bloei worden jonge, scherp bittere bladeren licht gemengd in salades en rauwkost. Om de bitterheid te verminderen moeten de bladeren 2 uur lang in lauwwater. De bloemen smaken zacht en kunnen dienen als decoratie in salades, op brood of in groentegerechten. Verzameltijden - bladeren: april-juni; bloemen: juli-september"

- Heel bijzonder is dat bloemen van beemdkroon vrij vlot verkleuren naar felgroen, zodra ze met veel hete tabaksrook in aanraking komen. De verkleuring zou het gevolg kunnen zijn van de inwerking van de ammoniak in de tabaksrook. Daarom werd beemdkroon / knautia vroeger ook wel 'tabaksbloempje' genoemd. De auteur voerde het experiment niet uit, omdat hij al decennia niet meer rookt, maar is wel geïnteresseerd in resultaten van anderen, al dan niet roker.

- Een zeldzame, solitaire bijensoort is voor nectar en pollen zo gespecialiseerd op beemdkroon (en daarmee sterk afhankelijk van de plant) dat die 'knautiabij' (*Andrena hattorfiana*) wordt genoemd. Wanneer de één in aantal vermindert lijkt de ander dat op wat langere termijn ook te doen en omgekeerd. Buiten Limburg is de knautiabij zeldzaam. Nog zeldzamer is de knautiawespbij (*Nomada armata*) die parasiteert op de knautiabij. Die zou in principe dus ook op of rond beemdkroon aanwezig kunnen zijn.

- Beemdkroon kan het op een zonnige tot licht beschaduwde plek, op droge tot vochtige grond die schraal tot matig voedselrijk is, prima doen in de tuin. De plant is gemakkelijk uit te zaaien en woekert niet of nauwelijks. Omdat de nectar bereikbaar is voor veel soorten insecten is het ecologisch een goede soort, ook in openbaar groen.

Gebruikte literatuur

- Bastgen, Christa, Berko Schröder & Stefanie Zurlutter (2019) Welke eetbare wilde plant is dat?
- Duistermaat, Leni (2020) Heukels' Flora van Nederland
- Eggelte, Henk (2015) Veldgids Nederlandse flora
- Heimans, E., H.W. Heinsius, Jac.P. Thijsse & J. Menema (1994) Geïllustreerde flora van Nederland
- Internet: Cruydt-hoeck / Flora van Nederland / Verspreidingsatlas / Wikipedia
- Kruidentuincommissie NOM (2005) Geneeskrachtige planten in de Kruidentuin van het Nederlands Openluchtmuseum
- Natuurmonumenten (1997) Basisgids flora en fauna van Nederland
- Schoonhoven, Louis e.a. (2015) Niet zonder elkaar.
- Spohn, Margot, Marianne Golte-Bechtle & Roland Spohn (2017) ANWB Bloemengids
- Vermeulen, Nico (2007) Geïllustreerde Kruiden Encyclopedie

Ledenadministratie

Nieuw lid

A. Wiersma
D. Prins
M. de Haan
N. Wijne
A. Zijlstra

Weetjes

AUTEUR: KARIN DE RAADT

Het brein van eekhoorns varieert in omvang gedurende het seizoen

Bij de Amerikaanse grijze eekhoorn en de Europese rode eekhoorn is vastgesteld dat het hippocampusvolume (het hersengebied dat belangrijk is voor het ruimtelijk geheugen) seizoensgebonden varieert.

In de herfst, wanneer eekhoorns massaal noten en zaden verstoppert om de winter door te komen, neemt het volume van de hippocampus toe. In de lente en zomer, als er minder nadruk ligt op voedselopslag en het terugvinden daarvan, krimpt het hersengebied weer iets.

Waarom is dit evolutionair nuttig?

Het vergroten van de hippocampus kost energie. De seizoensgebonden plasticiteit zorgt er daarnaast voor dat eekhoorns alleen in de cruciale periode extra cognitieve capaciteit inzetten.

Vogels en peuken

Sommige stadsvogels verwerken sigarettenpeuken in hun nesten. Nu gebruiken vogels wel vaker afval om hun nest te bouwen, maar wetenschappers denken dat peuken meer zijn dan bouw- of isolatiemateriaal.

Net als veel andere dieren worden vogels geteisterd door allerlei parasieten, waaronder luizen, mijten, vlooiën en teken. Men vermoedt dat de nicotine in peuken het nest en de vogels beschermt tegen deze lastpakken. De tabaksplant maakt per slot van rekening de giftige stof om zichzelf te beschermen tegen vraat.

Het gebruik van sigarettenpeuken als nestmateriaal heeft echter ook een keerzijde. De peuken zijn niet alleen giftig voor de parasieten, maar ook voor de vogels zelf. Ze veroorzaken genetische schade doordat ze de celdeling verstoren. Toch vermoeden de onderzoekers dat de positieve effecten opwegen tegen de negatieve.

Ouwe Kost(baarheden)

Landgoed Groenouwe (deel 2)

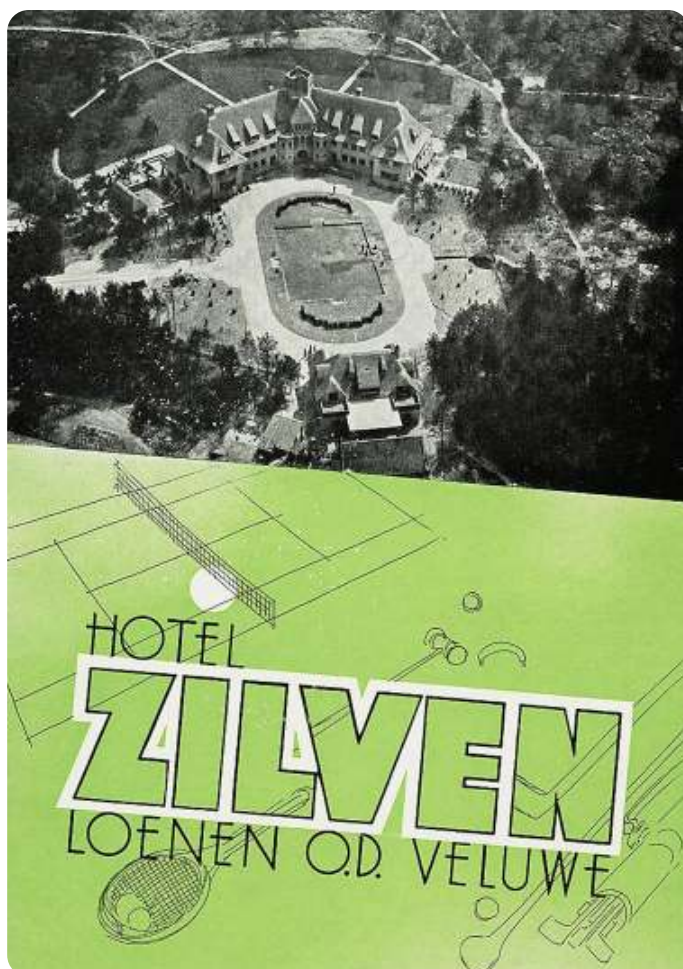
AUTEUR: BERT VAN DER SAAG

Vorige keer ben ik gestopt op het moment dat de familie Peters in 1934 het huis pachtte en het verder ging als 'Hotel Zilven'. De familie wilde niet dat de naam Groenouwe werd gebruikt. De dames Grimmelt waren toen al begonnen met hun pension "Cleria", een afkorting van de namen Clementine en Maria. Zij vertelden dat bij de opening van het hotel er zo'n grote belangstelling was dat er een file stond tot aan 'Den Eikenboom'. Of dit echt waar is??

De familie Broese kwam bij elkaar in Den Haag. Eigenlijk vonden ze het spijtig dat ze bijna niet meer op Groenouwe samenkwamen. Ze besloten daarom voor dergelijke gelegenheden de garage in te richten. Dit werd een succes en toen de gezusters C. en M. Grimmelt in 1938 hun pension opgaven, kwam de tuinmanswoning ook weer ter beschikking. De gezusters konden niet op tegen het sjeke hotel. Zij trokken zich terug in een rusthuis.

Directeur Peters

De familie kwam zelden in het hotel. Dolf wel, hij mengde zich regelmatig onder de gasten. Vooral als zij wilden golfen of tennissen. Zo organiseerde hij af en toe wedstrijden. Directeur Peters gaf een keer aan dat hij wilde uitbreiden. Dolf maakte een tekening. Op de uitbreiding kwam geen strodak. (Na de brand bleek dat dit gedeelte veel minder beschadigd was.)

Toen dhr. Peters het huis pachtte, had hij totaal geen hotelervaring. Hij was echter wel ondernemend.

Samen met dhr. Tolhuizen ging hij de uitdaging aan. Peters nam de financiën voor zijn rekening en Tolhuizen de hotelkant. Er werd een NV opgericht. In het hotel kwamen 32 kamers en een restaurant/ eetzaal. Het ontbijt werd in de kamers geserveerd. Er was geen receptie, wel een portier die tevens chocolade en sigaretten verkocht.

De rijken kwamen er graag want men kon er bridgen, paardrijden, biljarten, tennissen, golfen en ook zwemmen in een natuurbad, met een duikplank en met een eigen kleedhok. Ook was de gastvrijheid er groot.

Opmerkelijk is nog: op de dag van de opening kreeg de chef-kok een hartaanval. De schoonmoeder van Peters bedacht zich niet, pakte een schort en nam het koken op zich. Zij heeft dat echter maar één dag gedaan. Zij werd daarna gastvrouw en had de leiding over de kamermeisjes. Zij was een echte horecavrouw en organiseerde daarnaast nog van alles, zoals wandelingen in de natuur. Het hotel was een groot succes. Er kwam ook een feestelijke opening, waarbij de Loenenaren uitgenodigd waren. Zij kwamen in groten getale in opgetuigde paard en wagens. Zij kregen allerlei versnaperingen voorgeschoteld. Hierover werd in het dorp lang nagepraat.

Er kwamen vele gasten en ook de koninklijke familie schijnt er geweest te zijn. Een probleem was wel dat het eigenlijk alleen voor de rijke Nederlanders was. Volgens de geruchten kostte een kopje koffie toen zo rond de drie gulden. Tegenwoordig is dat normaal, maar toen was dat heel veel geld, te vergelijken met nu zo'n 25 euro.

Duitsers

In 1940 kwam er een eind aan de droom. De Duitse bezetters namen het hotel in hun bezit en maakten er een 'Eerholungslazaret' van. Een klein ziekenhuis voor gewonde militairen. Boven de ingang kwam een bord met daarop "Eer is trouw". Het bord heeft er jaren gehangen.

De familie Peters moest Zilven verlaten en vertrok naar Dieren. Dit SS-lazaret was speciaal bedoeld om militairen met zware hoofdwonden te behandelen, vooral met oogklachten. Er waren als personeel: 4 militairen van de Waffen-SS en 2 zusters van het Deutsche Rote - Kreuz. Ze vonden het een mooie plek, maar wel afgelegen. Wat erg opviel was de luxe. Zo was er sociale zorg voor de gewon-

de militairen en hun familieleden. Er kwamen regelmatig pakketten met toiletartikelen, snoep en rookwaren. En de bekende hoge politiemann Rauter zorgde met de kerst van 1943 voor een uitgebreid Kerstpakket, met daarin een boek, een tandenborstel, 1/3 fles jenever en sigarettenpapier. Door de Slag om Arnhem (september 1944) kwam er een einde aan het lazaret. De militairen moesten naar het front.

Hierna, rond 24 september 1944, kwamen er geëvacueerde burgers uit Arnhem, Velp en Oosterbeek, in het hotel, waaronder de familie Van Straaten. Zij gingen op 8 oktober op pad vanuit Velp. In totaal kwamen er zo'n 160 evacués op het terrein. (Hierover heb ik geschreven in 2020, HGB nr. 2. De familie Van Straaten heeft een aantal maanden hier geleefd.)

Een tante van de familie had in Arnhem verteld dat er in het hotel nog ruimte was en ook nog lege bedden. Het ging van mond tot mond. Er kwamen zoveel mensen dat er zelfs vechtpartijen uitbraken. Er was veel te weinig eten.

Ondanks dat er bezetters in het hotel zaten, werd er op het terrein een verborgen hut gegraven waarin onderduikers hebben gezeten. Het echtpaar Coops-Broese verbleef toen in het Stekje. Dit had een zitkamer, een keukentje en vier dubbele slaapkamertjes. Zij verborgen hier het joodse echtpaar Souget met hun jongste dochter. De oudste dochter was bij de Pathés in de tuinmanswoning. Hun zoon was verdwenen. Mevrouw Souget, haar schuilnaam was Lien Soelen, geb. Visser, was de huislerares van de zonen Palthe.

Op meerdere plaatsen zaten dus mensen ondergedoken. In de hut bij het zwembad zat een vliegenier, die werd bevoorrad door mensen uit het dorp.

Hotel afgebrand 3 weken voor het einde van de oorlog

Brand

Op 24 maart 1945 zaten er nog enkele Duitsers en wat evacués koffie te drinken in de bibliotheek. Er kwam een officier binnen gestormd die riep: "Das Schloss brennt". Men probeerde nog te blussen, maar er was nauwelijks water en ook de pogingen om het riet weg te hakken mislukten. Bovendien hadden de Duitsers de elektrische wa-

terpompinstallatie uitgeschakeld. Er was weinig water want door de Slag om Arnhem was de elektriciteit uitgevallen en kon de pompinstallatie van het hotel niet gebruikt worden. Water moest gehaald worden uit een 20 meter diepe put. Dit werd tweemaal per dag gedaan.

Verskillende Loenenaren werkten in het hotel, maar onder de Duitsers werken vonden ze niet prettig. Uit protest gaven zij, vanuit de keuken, eten aan de onderduikers. Toen de geallieerde parachutisten bij Arnhem landden, vluchtten de meeste Duitsers. De familie Peters kwam terug; het was rond 1944. Zij vonden een uitgeleefd en leeggeroofd hotel. Hun hond, Boy, een Ierse setter, was doodgeschoten. Het was een echte buitenhond die niet van buitenstaanders gediend was. Als de postbode kwam, ging hij erop af en beet hem dan in de broek. Waarschijnlijk had hij dat ook bij een Duitser gedaan, met fataal gevolg.

Het hotel brandde grotendeels af. Waardoor de brand uitbrak? Hierover zijn de meningen verdeeld. Het spannendste verhaal is dat een militair een brandende sigaret liet vallen op het rieten dak. In een mum van tijd was het hotel een ruïne.

Mevrouw Coops en haar dochter Milisa kwamen van de boerderij van Jurrius, waar zij eieren hadden gehaald. Mevrouw Souget kwam hen tegemoet met de mededeling: "Mevrouw Coops, Groenouwe staat in brand". Het was rond half elf en de brand was rond negen uur ontstaan. Toen zij aankwamen was de ramp al hevig. In en rond het huis zaten behalve de Duitsers, ook evacués. De meeste evacués vertrokken snel, maar een paar Duitse officieren bleven wel om te helpen. Men probeerde zoveel mogelijk spullen te redden en tot ieders verbazing kwam er een aantal fietsen tevoorschijn die tijdens de oorlog voor de bezetter verstopt waren.

Afbeelding: Pendoppo en tipitent. © Lisettevanstraaten

daar te wonen. De familie Van Straaten had gelukkig wat huisraad kunnen redden en ging naar een tuinhuisje, een 'pendoppo'. Dit was een van boomstammetjes gemaakt en aan één kant geheel open huisje. In de tuinmanswoning woonde de familie Palthe, van hen kregen ze nog een tipitent, een slaapvertrek op een onderlaag van stro. Hier hebben ze nog drie maanden in gewoond, want hun huis in Arnhem was verwoest.

Na de bevrijding

De bevrijding kwam op 16 april met 3 Canadese tanks en 17 soldaten. Zij namen hun intrek op kasteel Ter Horst. (Hiervoor staat bij de rotonde het herdenkingsbeeldje de Polar Bear).

In 1947 is de familie Peters voorgoed vertrokken naar landgoed Duin & Kruidberg in Santpoort. De oorlog heeft de familie Broese ook getroffen. Zij hadden zich altijd ingezet voor vrede, maar hier kwam een ruw einde aan. Karel, de zoon van Dolf, kwam om als Engelandvaarder in 1941. Theo en zijn vrouw Fransje Vreede zaten enkele maanden gevangen in het 'Oranjehotel' in Scheveningen. Hun zoon Theodoor sneuvelde in het begin van de oorlog op Java.

In 1946 volgde nog een andere ramp. Schoorsteenbrand in tuinhuis 'Cleria' en ook dit brandde af. In 1950 werd het herbouwd, maar wel in andere vorm. Het heet sindsdien 'Zilvenspreng' naar de beek die het zwembad voedt.

Er is nog wel overwogen om Groenouwe weer op te bouwen. Dolf heeft er zelfs nog tekeningen voor gemaakt, maar de gelden ontbraken. Een klein deel van het hotel is nog redelijk intact gebleven. Dit is het gedeelte waarop geen rieten dak zat. Het is opgeknapt, samen met de stookruimte en het houthok. Het wordt de Meurs genoemd omdat de familie Meurs er heeft gewoond.

Ook intact is gebleven het gebouw waarin aan de ene kant de dienstwoning is en aan de andere kant de garage. Daarboven zijn nog enkele slaapkamers voor gasten.

In de dienstwoning heeft ruim 40 jaar Jan Put met zijn gezin gewoond. Jan Put was al in dienst van Wolter Broese. Hij was privéchauffeur en haalde en bracht gasten van en naar het huis. Hij ging overal heen met Wolter. In en om het huis hoefde hij niet veel te doen. De familie onderhield zelf de tennisbaan en de golfbanen werden onderhouden door boer Jurrius. Tenslotte had hij de grond van de Broeses kunnen overnemen. Ook maaide hij de grasvelden en haalde de gierputten leeg. Er was in de garage totaal geen luxe. Geen water, geen gas en geen elektriciteit. Het huis werd regelmatig betreden door de familie als zij naar de bovenvertrekken gingen. Toen Jan Put met pensioen ging, vertrok hij naar Beekbergen.

De familie Dorland

Al snel kwamen Teunie en Peter Dorland in beeld. Vader en zoon Müller deden de boekhouding en waren ook de jachtopzieners van de Broeses. Zij kenden Peter Dorland goed en vroegen of hij belangstelling had. Peter was onderhoudsmonteur bij de firma Neuteboom. Peter was reuze handig en zag het wel zitten. Teunie eerst niet, maar ze ging wel mee, evenals hun zoon Gerben. Met hulp van vader Dorland en later Teunies vader werd het geheel opgeknapt. De tussendeuren gingen dicht, er kwam een olietank en oliekachels. Al snel volgde de waterleiding en uiteindelijk ook gas, alhoewel dat nog vier jaar duurde! Toen werd de centrale verwarming aange-

legd. Corine werd geboren. De kinderen hadden een unieke speelruimte in en om het huis. Er werd zelfs een echte fietscrossbaan aangelegd waarop de kinderen trainden. Zij werden er enorm goed in en reisden de gehele wereld over. En met succes.

Peter deed altijd, naast zijn werk, allerlei hand- en span-diensten. Teunie kreeg er ook steeds meer schik in. Alles werd bijgehouden en dat zag de familie ook. Na bijna 50 jaar zijn ze gestopt. Peter was bijna 73 jaar en Teunie 72. Het kostte hen wel moeite; ze hadden altijd het gevoel dat het van henzelf was.

Er is sindsdien een andere beheerder.

En nu

Het bezit is ondergebracht in een BV. Het lukt de familie om het te behouden. Een groot gedeelte van het landgoed is vrij toegankelijk. Hiervoor krijg je subsidie. Daarnaast kan het door de verkoop van hout, financieel uit.

De datum 27 Augustus 1921, de dag van de inwijding van het huis, wordt nog elk jaar gevierd als De 'Groenouwe-dag'. De familie komt op de laatste zaterdag van augustus voor die gelegenheid bij elkaar. Gezamenlijk gaat men naar het familiemausoleum met columbarium.

Afbeelding: het Stekje.

Een mausoleum is een vrijstaand, monumentaal gebouw, waarin het lichaam of de as van een overleden persoon wordt bewaard. Een columbarium (duiventil) is een urnenmuur.

De stichters worden dan herdacht en het Groenouwe lied wordt gezongen.

Bijzonderheidje: Vader Wolter blonk niet uit in muzikaliteit. Alleen het Engelse volkslied "God save the King" kende hij behoorlijk. Tante San van Rees – Broese van

Groenouwe heeft daarop een tekst gemaakt. Dit lied wordt op de Groenouwe dag gezongen. De twee coupletten zijn:

Groenouwe zij het oord
Waar rust nooit wordt verstoord,
Waar vrede heerst.
Waarheen ons harte gaat
Zolang het in ons slaat,
Waar immer zegen woont,
Waar liefde troont.

En klopt het hart niet meer,
Het is Groenouwe weer,
Waar rust ons wacht.
En 't leven ga dan voort
Door lijden onverstoord,
Zoals het moedig hoort,
Tot het is volbracht.

Er wordt een heel programma opgezet om de dag gezamenlijk door te brengen. Vaak wordt er, zeker door de jongeren, golf gespeeld. Ook staan puzzeltochten met opdrachten en wandelingen regelmatig op het programma. Er is veel animo voor deze dagen. Tevens wordt er 1 à 2 maal per jaar een schoonmaak dag georganiseerd. Iedereen is dan druk om het landgoed er zo goed mogelijk uit te laten zien. Zilvenspreng en het Stekje kunnen door de familieleden worden gehuurd, de huuropbrengst komt in de gezamenlijke pot. In 2001 is het mausoleum gerestaureerd en het heeft de status van rijksmonument.

Bronnen:

- *Verhalen van en gesprekken met Berenice van den Toorn.
- *Verhalen en gesprekken met Peter en Teunie Dorland.
- *Lisette van Straaten, het logboek van vader Jan van Straaten
- *Magazine Het Buiten -nr. 4 april 2020.
- *eigen ervaring en internet

Afbeelding: Colombarium van Groenouwe.

Vermiljoenhoutzwam

De kleur is niet bruin, wit, paars of groen maar.... vermiljoen!

Auteur en foto's: Lambert Kouwenberg

Voor veel mensen bestaat er maar één echte paddenstoel! Je weet wel: die rode met witte stippen! De echte paddenstoelenkenners, ook wel mycologen genoemd kennen er vele honderden of nog meer. De grote meerderheid van de mensen zal er misschien een stuk of vijftientig tot dertig kennen.

Paddenstoelen

Ze zijn er in vele soorten, ingedeeld in drie hoofdgroepen: parasieten, saprophyten en symbionten.

Achtereenvolgens ook wel aangeduid als 'vijanden', 'vuilnismannen' en 'vrienden'. Vervolgens zijn er nog diverse andere indelingen: naar vorm (bijvoorbeeld met of zonder steel), naar structuur (bijvoorbeeld plaatjes, buisjes enz.), eetbaar of niet, en andere onderscheidende aspecten.

Persoonlijk spreekt mij een onderscheiding naar kleur wel aan en ik bedoel dan vooral of een paddenstoel een mooie, bijzondere of opvallende kleur heeft. Ik besef heel goed dat dit een heel subjectief onderscheidingscriterium is, maar toch. Ik denk dat veel mensen die 'rood met witte'

(vliegenschwam) onder andere vanwege die kleuren zo mooi vinden. Daar blijf je immers even bij stil staan. Aan veel bruine, witte en grijze paddenstoelen loop je (tenzij je een echte liefhebber bent) ongemerkt voorbij.

Laatst viel me dan ook direct een paddenstoel op die door zijn rood/oranje kleur mij als een baken tegemoet straalde. Ik kende de soort en wist dat die kleur niet rood of oranje wordt genoemd maar vermiljoen! Enige tijd later kwamen we bij de eindejaarswandeling ook enkele exemplaren van deze vermiljoenhoutzwam tegen (zie verslag).

De vermiljoenhoutzwam

Het meest kenmerkende van deze paddenstoel is dus zonder enige twijfel: die kleur! Verder is het een heel mooie paddenstoel, zoals er zoveel zijn.

Zoals de naam al zegt is het een houtzwam hetgeen betekent dat hij op (dood) hout groeit. In dit geval op dode stammen en takken van loofbomen. Vooral op beuk, berk en lijsterbes, kom je ze tegen. Hij behoort daarom tot de

saprofyten (is 'saprotroof'), de opruimers of 'vuilnismanen'. De schimmel/paddenstoel veroorzaakt een vorm van 'witrot' die het hout van de loofboom een rode verkleuring geeft.

Het vruchtlichaam van deze schimmel is eenjarig. De groeiperiode is van juli tot het begin van de winter (november) maar je kunt de paddenstoel het hele jaar door tegenkomen; de hoed is echter het mooist als hij nog jong/klein en vers is. Dan is de kleur ook echt fel vermiljoen; de groeirand is meer oranje.

De hoed is plat, consolevormig met een diameter van 3 tot 10 centimeter. Hij zit alleen in het midden aan de stam vast en heeft dus geen steel. Deze paddenstoel wordt tot de buisjes- of gaatjeszwammen gerekend en als je de onderkant van de hoed bekijkt zul je zien dat de gaatjes of poriën een beetje langwerpig zijn en doolhofachtig gespreid. Ook de onderkant is rood-oranje van kleur.

Vermiljoenhoutzwammen komen het meest voor op zonnige en vochtige plekken, bijvoorbeeld kapvlakten. De vermiljoenhoutzwam is niet eetbaar. De soort produceert kaneelzuur, een giftige stof, om zichzelf tegen bacteriën te beschermen.

In Nederland kennen we maar één vorm van deze soort die ook wel als decoratiemateriaal in de bloemenhandel wordt gebruikt, maar uit verwante tropische soorten worden rode verfstoffen bereid.

Kleurstof en inkt

De kleur van de vermiljoenhoutzwam wordt vermiljoen genoemd. Vermiljoen is een rood-oranjeachtig pigment en bestaat uit kwiksulfide. In de natuur wordt deze stof gevonden als het mineraal cinnaber. Dat is tevens een van de vormen waarin kwikerts wordt gevonden.

Het pigment heeft een felrode kleur. In verf is het sterk dekkend en de kleurkracht is groot. Het pigment is goed lichtecht maar onder invloed van een combinatie van licht en waterstofsulfide kan het pigment snel verdonkeren.

De naam vermiljoen is afgeleid van het Latijnse vermiculus wat 'kleine worm' betekent. De naam komt voort uit een verwarring met kermes, een ander rood pigment dat uit schildluizen gemaakt wordt en waarvan het kleurende bestanddeel karmijnzuur of kermeszuur is. In 315 voor Chr. beschreef de Griek Theophrastus voor het eerst vermiljoen en gebruikte daarbij het woord kinnabari (cinnaber).

Bronnen van het erts cinnaber zijn zeldzaam en daarom was vermiljoen oorspronkelijk uitzonderlijk kostbaar. In de Middeleeuwen was het gebruik van vermiljoen net zo duur als vergulden. Ook nu is echte Chinese vermiljoenolieverf nog zeer kostbaar. De huidige hoge prijs voor de echte stof is niet vanwege de zeldzaamheid van het mineraal maar omdat de productie ongewoon is geworden. Tegenwoordig zijn er namelijk verschillende manieren om het kwiksulfide synthetisch te fabriceren.

Vermiljoen werd gebruikt bij zowel water- als olieachtige schildertechnieken. Een belangrijke toepassing was ook die in drukinkt om als contrast te dienen ten opzichte van de verder in zwart gedrukte tekst. Drukinkt was tot ver in de negentiende eeuw niet veel meer dan gekookte lijnolievernis, vermengd met pigment. Vermiljoeninkt moest telkens vers gemaakt worden.

Tegenwoordig wordt het historisch belangrijke pigment vrijwel niet meer gebruikt in de schilderkunst. Sinds de twintigste eeuw is vermiljoen vervangen door een variant van cadmiumrood dat zeer lichtecht is en te vermengen met alle pigmenten.

Vermiljoen in toepassingen komen we dus niet zoveel meer tegen maar de kleur is nog altijd heel goed te bewonderen bij de vermiljoenhoutzwam.

Bronnen:

Paddenstoelen gids
en Internet

Schietwilg

AUTEUR: KARIN DE RAADT

Icoon van het landschap

Als één boom het verdient om uitgeroepen te worden tot nationale boom, dan is het wel de knotwilg. Hij is kenmerkend voor het Nederlandse landschap: hij staat in moerassen, langs rivieren en bij waterkanten. Talloze malen zijn knotwilgen door schilders afgebeeld. De knotwilg staat daarmee symbool voor hoe Nederlanders eeuwenlang met de natuur zijn omgegaan: reguleren, snoeien en letterlijk beknotten. De beknotte boom van hooguit twee, drie meter, die niet mag uitgroeien tot de imposante hoogte die bijvoorbeeld een eik kan bereiken.

Fotograaf: emmapatsie© Attribution-NonCommercial-NoDerivs License

Knotwilg

Een knotwilg is alleen geen echte boomsoort, maar een snoeivorm. Wereldwijd zijn er rond de 300 soorten, waarvan er twaalf in Nederland voorkomen. Behalve de boswilg en de kruipwilg, die je ook op wat drogere plekken tegen komt, houden die allemaal van natte milieus. Het zijn overlevers, pioniers die groeien waar geen andere boom het volhoudt. Vrieskou, harde wind, overstromingen, of juist droogte; ze kunnen ertegen. Breekt er een tak af, dan kan die ter plekke wortel schieten en een nieuwe boom vormen. Of anders een eind verderop, als de rivier hem aanspoelt op een gunstige plek. De takken van de wilg kun je elk jaar afzetten zonder dat de boom eronder lijdt.

Vroeger, voor de uitvinding van plastic, werd het wilgenhout gebruikt om er manden, hoepels, dakbedekking, schuttingen en hutten van te maken. De 'tenen' waren ook geschikt voor kadebeschoeiingen of als ondergrond voor de aanleg van dijken. De dikkere takken (de 'staken') dienden als bonenstaken, als bezemstelen en tuingereedschap. Het hout zelf was voor kisten of meubels. Maar wilgenhout is vooral ideaal om er klompen van te maken. De wilgensoort die het meest geschikt is om te knotten is de schietwilg, omdat die de meest buigzame takken levert. De kraakwilg heeft teveel zijtakken. Beide wilgen-

soorten hybridiseren echter met elkaar en juist die hybriden zijn in cultuur genomen in de griendcultuur.

Griend

Een griend is een buitendijkse strook land langs de rivieroever die te drassig is voor akkerbouw of veeteelt. Om die grond toch te kunnen gebruiken werden er wilgen geplant die jaarlijks of om de drie jaar werden geknot. De griendcultuur is minimaal duizend jaar oud. Nogal wat dorpen hebben er hun naam aan te danken. Rijswijk, Rijssen en Rodenrijs, allemaal in de elfde eeuw ontstaan, zijn waarschijnlijk genoemd naar het woord 'rijshout' de verzamelnaam voor wilgentenen en -staken.

Tegenwoordig gebruiken we andere bouwmaterialen. De vraag naar wilgenhout nam af en veel voormalige grienden werden ingepolderd of bebouwd. Aan het begin van de 20e eeuw had Nederland ongeveer 14.000 hectare griend. Een eeuw later zijn daar nog maar enkele duizenden hectare van over. De typisch Nederlandse hakhout- en griendcultuur is vrijwel verdwenen en de wilgenbossen dreigen zonder beheer te vervuilen.

Als knotwilgen niet geknot worden, worden de takken te zwaar voor de ingelote stam en valt de knotboom uiteen. De top gaat rotten. Op de bovenkant blijft dan water staan. Daar kunnen zelfs weer nieuwe planten of boompjes wortelen, zoals vlier of lijsterbes, die via uitwerpselen van vogels worden aangevoerd. De wilg is een ecologisch zeer belangrijke boom. Het is één van de vroegst bloeiende bomen, waar hommels vroeg in de winter van leven. Oude wilgen, vol holtes en uitstulpingen, geven ook nestgelegenheid aan steenuilen en winterkoningen, met name in het rivierengebied.

Geneeskrachtig?

Van oudsher werd de wilg ook in de geneeskunde gebruikt. Duizenden jaren voor de jaartelling gebruikten de Assyriërs en de Egyptenaren al zalf gemaakt van wilgenbladeren tegen ontstoken gewrichten en bij botbreuken. Middeleeuwse artsen gebruikten een brouwsel van wilgenschors als middel tegen malaria en tegen braken en om wratten te verwijderen en lustgevoelens te onderdrukken (bij mannen of bij vrouwen?). Pas in 1828 ontdekte een Duitse apotheker de werkzame stof: salicine. Deze stof is inderdaad goed voor de bestrijding van pijn en koorts, maar smaakt zeer bitter en kan ook ernstige maagklachten veroorzaken. Verschillende chemici wisten deze bijverschijnselen uit te schakelen door het salicylzuur te combineren met acetylchloride en hiermee acetylsalicylzuur te maken. In 1897 lukte het Bayer het middel op grote schaal synthetisch te produceren en legde de merknaam Aspirine vast.

Tegenwoordig gebruikt men voornamelijk paracetamol omdat aspirine schadelijk kan zijn voor de maag. Aspirine heeft nog andere werkingen; het zorgt er onder andere voor dat het bloed minder makkelijk stolt. Daarom wordt aspirine tegenwoordig (in lage dosis) gebruikt bij hart- en vaatziekten. Ook wordt er onderzoek gedaan naar het effect op kanker.

Leve de schietwilg!

Bron: Canon van de Nederlandse natuur

Eindejaarswandeling 2025

AUTEUR: SANDRA CHRISTIAANS EN HERMAN HESKAMP
FOTO'S: BEIDE AUTEURS

(Beide auteurs hebben onafhankelijk van elkaar een verslag ingeleverd. De redactie van Het Groene Blad heeft deze verslagen tot één verslag samengevoegd. LK)

Traditie

Ook in de kerstperiode van 2025 werd weer de inmiddels traditionele eindejaarswandeling van IVN Eerbeek georganiseerd. Al meer dan 25 jaar komen wandelaars samen voor deze bijzondere tocht, een traditie die inmiddels niet meer weg te denken is. Dit jaar zijn we gestart bij Camping "De Brummel" aan de Brummenseweg in Eerbeek. De ontvangst, met koffie of thee en een koekje was in de 'Brumtine' van de familie Jochems. Hier verzamelden zich ongeveer 35 gasten. Gerard Nijhof heette iedereen welkom en voltooide de inschrijving. Door enkele afzeggingen en last minute aanmeldingen was het aantal deelnemers even lastig te tellen, maar dankzij Gerard Nijhof, die alles nauwkeurig bijhield, bleef de organisatie vlekkeloos verlopen.

Na de inschrijving nam Chris Holtslag het organisatorische stokje over. Hij had een mooie route van ca. 12 kilometer uitgezet. Voor een zonnetje had hij niet kunnen zorgen maar het was wel prima wandelweer. Stipt om 11.00 uur werd het startsein gegeven.

De route

Het eerste deel van de wandeling voerde door het Markvoortbos richting de stortbult, een afvalberg die regelmatig in het nieuws komt. In 2019 werd deze stortplaats afgedekt met 230.000 ton staalslakken, een restproduct uit de staalindustrie dat als ongevaarlijke bouwstof werd gepresenteerd. Helaas bleek de situatie anders te zijn, en inmiddels worden er maatregelen genomen om de stortplaats opnieuw af te dekken. Chris gaf tijdens dit deel van de wandeling tekst en uitleg over de geschiedenis van de omgeving en de stortplaats.

Na het oversteken van het spoor ging de route richting het Wilhelminapark, waar over groene paadjes door de wijk werd gelopen. Vervolgens werd de Harderwijkeweg overgestoken naar het zogeheten '100 eigenarenbos'. Deze naam verwijst naar het feit dat het gebied bestaat uit

circa 100 percelen, ooit verkocht als toekomstige bouwka-
vels. Ook hier genoten de wandelaars van het vele groen
en de kronkelende paden.

De volgende bijzonderheid was het 'Motgat', een voorma-
lige stortplaats van papierfabriek De Hoop aan de Doon-
weg. Hier viel het lange hekwerk met gaten en een plekje
voor reeën op. Hoewel deze plekken misschien niet het
mooiste van de route zijn, behoren ze onmiskenbaar tot
de geschiedenis en ontwikkeling van Eerbeek.

Via de Doonweg en de Karel van Gelreweg werd de tocht
vervolgd richting het landgoed De Molenbeek, waar de
Gravinnebeek centraal staat en waarbij we in de mooi
stromende beek nog steeds het watervalletje kunnen be-
wonderen op de plek waar ooit het Kerstens Molentje
stond. De Gravinnebeek ligt er goed bij, dankzij het on-
derhoud van 'De Beekruimers'. Het werk aan de beek
stond en staat onder leiding van oud-voorzitter Jos Rou-
land en werd door Jos zelf toegelicht als een sprankelend
beeksysteem.

Pauze

Na een flinke wandeling werd gepauzeerd bij vakantie-
park Landal Coldenhove. Hier konden de deelnemers hun
meegebrachte lunch nuttigen, variërend van brood tot
koude pannenkoeken. De lunch vond plaats onder een
tentzeil op buitenbanken, niet direct een plek om op te
warmen, zodat na een half uur weer verdergelopen werd
opnieuw op aanwijzing van Chris.

Sprengen

Via het Eerbeekse klompenpad ging de route richting de
Huiskampspreng. Dit sprengensysteem voedde de Eer-
beekse beek en kent een bijzondere sprengkop in de vorm
van een kam.

Het water in de Huiskampspreng is redelijk ver gezakt,
maar nog wel erg mooi zichtbaar zijn de 'kammen' die
nog vol staan met water. Deze kamstructuur is uniek op
de Veluwe. Alleen een stukje van de tak van de Ugchelse-
beek, heeft een vergelijkbare structuur. De kammen-
spreng zou mogelijk een onderdeel geweest zijn van de
watertoevoer naar de vijvers van de tuinen van kasteel
Coldenhove *.

Het kasteel werd rond 1300 gebouwd door de graven van
Gelre en later gekocht door koning-stadhouder Willem
III. Na een verwoestende brand in 1701 en het overlijden
van Willem III in 1702 werd het slot nooit meer herbouwd.

De wandeling voerde verder langs de Huiskampspreng,
over de Imbosweg en naar de sprengen van de Soerense-
beek. Onderweg kwamen we nog een paar prachtige pad-
denstoelen tegen, waaronder de feloranje vermiljoen-
houtzwam. Deze schimmel leeft vooral op berken en beu-
ken. Om zich te beschermen produceert de zwam kaneel-
zuur. De zwam werd door de liefhebbers uitgebreid vast-
gelegd.

Dit deel van de route was onbekend voor sommige deel-
nemers, maar bood een aangename wandeling tussen de
stuifduinen. Langs een oud havikennest bereikten we het
sprengenstelsel van de Soerensebeek, waar een korte stop
werd ingelast. Vervolgens ging het verder langs een van
de drie sprengkoppen naar de oorsprong van de Soeren-
sebeek, het leefgebied van de ijsvogel. Enkele hekjes en
trappen moesten worden genomen.

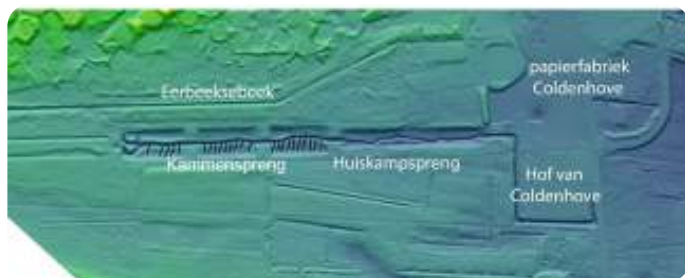
Met het einde in zicht werd het thuisfront gebeld om de
erwtensop op te warmen. Tijdens de laatste etappe via
een stuk klompenpad, ontstond er een lint van lopers
door sanitaire stops en levendige gesprekken tussen de
wandelaars. Na de kruising met de Harderwijkerweg
voerde de route over de Den Texweg naar de spoorweg-
overgang, waarna het Markvoortbos weer werd bereikt.

Afsluiting

In de kantine van de camping stond Diny Heskamp de
groep op te wachten met erwtensop en brood. Na een
tocht van 12 kilometer en een temperatuur rond het vries-
punt smaakte de soep uitstekend. Daarmee kwam er een
einde aan de eindejaarswandeling van 2025. Op naar een
nieuw jaar vol IVN-activiteiten en uiteraard weer een ver-
zorgde wandeling rond kerst in de mooie omgeving van
Eerbeek.

*Bron:

Maarten Veldhuis en Jan Holwerda (tuinaanleg
Coldenhove)

Afbeelding: De meer dan 300 jaar oude structuren van de tuinaanleg van Colden-
hove met de kammenspreng, kammenspreng.

Lentemarkt bij de Vroolijke Frans op 28 mei 2025

AUTEUR: MYRIAN D'ANJOU

Dit artikel is per abuis in een eerder nummer van Het Groene Blad achterwege gebleven. Met excuses aan auteur en lezer. (Redactie)

Op zondag 18 mei 2025 stonden we, IVN Eerbeek, met een kraam op de Lentemarkt bij de Vroolijke Frans.

Het was goed weer voor zo'n markt, niet te warm of te koud en weinig wind. Wij hadden stenen op de folders gelegd, maar dat was niet vaak nodig.

Dit jaar waren onze microscopen weer uit het vet gehaald. Marja en Harrie zijn onze nieuwe microscopisten.

De microscopen scoorden goed bij het publiek. Sommige mensen kwamen er extra voor terug gelopen om toch even te kijken. De verkoop van de loeppotjes liep ook goed bij de mensen met kinderen. Het is nu zaak voor ons om de voorraad aan potjes, in de opslag te Loenen, nog eens goed na te lopen.

Doordat de markt op zondag was en we goed weer hadden, kregen we als publiek ook veel fietsers.

Vorig jaar (2024) stonden we er op zaterdag 4 mei. Toen was het aanmerkelijk minder druk. De dames die hun eigen plantjes verkochten, vertelden dat voor hen de omzet nu niet hoger was. De bezoekers kwamen ook vorig jaar al gericht voor hun stekjes.

Bij onze IVN-kraam was er duidelijk meer aanloop en vooral meer mensen met kinderen. We hebben veel wandelfolders uitgedeeld. De meeste kijkers kenden onze vereniging uit de streekblaadjes, maar een folder was zeer welkom.

Een eigen gedrukt verenigingsblad (Het Groene Blad) vond iedereen ook zeer positief.

Alles bij elkaar was het een gezellige dag met nog een klein winstje!

Wij: Marja, Hilda, Harrie, Jan en ik hopen dat we bij de bezoekers een positieve indruk hebben achtergelaten van "Ons IVN".

De grote zilverreiger

Niemand gaat meer met mijn pluimen strijken!

AUTEUR: LAMBERT KOUWENBERG
FOTO'S: MARIJKE KEMPS

Het gaat goed met de grote zilverreiger. Er komen steeds meer broedgevallen en met name in de herfst- en winterperiode mogen we vele duizenden van deze prachtige vogel begroeten.

Er zijn een aantal 'hot spots' zoals de Oostvaardersplassen en de Wieden maar ook in onze nabije omgeving zal iedereen wel eens zo'n mooie witte reiger gezien hebben.

Pluimen op een dameshoed

Vijfentwintig jaar geleden was de grote zilverreiger in Nederland nog een zeldzaamheid en nog langer geleden, rond 1900, was de vogel wereldwijd, zelfs bijna uitgestorven! En de oorzaak was, zoals zo vaak, de mens! Vooral het vrouwelijk deel van de bevolking heeft door haar luxe-behoefte bijna voor de ondergang van de soort gezorgd. De vogel werd massaal bejaagd omwille van zijn prachtige, verfijnde, zijdeachtige rugveren, die gebruikt werden als decoratie op dameshoeden. Aan het Britse hof

was het zelfs nog tot 1939 verplicht bij bepaalde gelegenheden een zogenoemde 'aigrette' (Frans voor zilverreiger) te dragen. Een bundel veren van de zilverreiger bijeenhouden door een sieraad.

De jacht op de grote zilverreiger was zeer intens. Er wordt geschat dat in 1902 op de Londense markt de siervveren van minstens 200.000 volwassen zilverreigers werden verhandeld. Allemaal geschoten op of in de omgeving van hun nesten. Er bleven slechts een paar kolonies over in grote natuurgebieden in Oost-Europa.

De redding voor de vogels was de komst van wetgeving die het doden van de zilverreigers verbood. In Nederland was die uit de hand gelopen modegril de aanleiding voor de oprichting van de Vogelbescherming in 1899. Onze eerste vogelwet dateert van 1912.

Uiterlijk

De grote zilverreiger is een zeer grote (85-100 cm.) geheel witte reiger. Hij heeft een lange, sierlijke hals en eveneens

lange poten die in de vlucht ver achter de staart uitsteken. Ook de spanwijdte van de vleugels is groot: 145 tot 170 centimeter. Hij heeft een rechte dolksnavel die buiten de broedtijd geel is en zwarte poten. In de broedtijd worden gedurende een korte periode de poten rood en de snavel zwart.

Soms kan men het geluk hebben de kleine zilverreiger waar te nemen. Deze is in Nederland nog zeldzaam en doorgaans zal het, als je een witte reiger ziet, dan ook een grote zilverreiger zijn. De kleine zilverreiger is aanmerkelijk kleiner (55-65 cm.), rank en sierlijk, met altijd een zwarte snavel en zwarte poten met sterk contrasterende gele tenen. In de broedtijd heeft de vogel twee verlengde, fladderende siervveren aan het achterhoofd. De tegenwoordig vaker voorkomende koereiger is nog weer kleiner dan de kleine zilverreiger.

Voorkomen

Pas vanaf de eeuwwisseling is het heel gewoon om een grote zilverreiger tegen te komen. Vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw, nam de broedpopulatie in Zuidoost-Europa sterk toe en begon een forse uitbreiding naar het westen. Een betere bescherming, groter voedselaanbod en de klimaatopwarming worden als de belangrijkste oorzaken gezien.

De grootste broedkolonies bevinden zich nog altijd in Wit-Rusland, Hongarije, Oostenrijk en de Oekraïne. Inmiddels heeft de vogel zich in de meeste Europese landen gevestigd. Het eerste Nederlandse broedgeval was in 1978 in de Oostvaardersplassen maar daarna groeide het aantal slechts schoorvoetend tot eind jaren negentig. Nu worden er ook buiten de Oostvaardersplassen, waar zich de grootste broedkolonie bevindt, regelmatig grote zilverreigers gezien. Vrijwel alle vestigingen vinden plaats in kolonies van andere reigersoorten en lepelaars. Hun nesten bevinden zich in het riet of in dicht wilgen- of vlierstruweel.

Momenteel (2024) ligt het aantal broedparen tussen de 650 en 700 maar met name in de winter zijn er grote aantallen (tussen de 8000 en 16.000 in 2021) die waarschijnlijk vanuit Oost- en Zuid-Europa hier komen overwinteren. Ze zijn het talrijkst in oktober en daarna van november tot februari met ongeveer een kwart minder. De hoogste dichtheden vinden we in de veenweides van Friesland, de kop van Overijssel, Arkemheen (bij Nijkerk) en Zuid Holland. In het rivierengebied en in nieuwe moerasnatuur is de soort eveneens algemeen.

Grote zilverreigers overnachten binnen 15 kilometer van hun foerageerplek op gemeenschappelijke slaapplekken, meestal in bomen boven water maar ook wel in ondiep water langs riet of in zeggepollen. Als de vorst invalt is de Biesbosch een goed toevluchtsoord. Door de getijdewerking is daar dan nog open (vis)water en een overvloed aan wilgenbossen zorgt er voor veilige slaapplekken.

Broedplaatsen

Naast een grote toename van wintergasten is ook het aantal broedparen de laatste kwart eeuw behoorlijk gestegen. In Nederland profiteren de grote zilverreigers van het doorgaans zachte winterweer, veel slootjes om in te vissen, af en toe een piek van veldmuizen en altijd wel een rustig bosje om in te slapen. Zo kom je als reiger goed de winter door en kun je ook fit beginnen aan het broedseizoen.

De grote zilverreiger broedt van april tot juni bij voorkeur in kolonies in rietmoerassen, oevers van meren en plas-sen en (ooi)bossen langs rivieren. Voor hun nesten hebben ze een flinke hoeveelheid overjarig riet nodig maar vaak worden ook wilgen gebruikt om hun nesten in te bouwen. Daarin leggen ze dan 3-4 eieren die na 25-26 dagen uitkomen. Na een kleine 2 maanden zijn daarna de jongen volgroeid.

Voedsel

De reigers gebruiken voedselrijke weilanden en sloten om te foerageren. Hun voedsel bestaat voornamelijk uit vis die ze opdiepen in poelen en ander ondiep water. Maar ook kikkers en muizen en soms kleine jonge vogels, behoren tot hun menu. Soms wordt zelfs een mol slachtoffer van hun jacht op prooien.

Jacht

De grote zilverreiger is, anders dan bijvoorbeeld een blauwe reiger, die stilstaat en wacht op een voorbij zwem-mend visje, meer een actieve jager, al kan hij ook geduldig wachten op zijn prooi.

Het zijn eigenlijk zeer bedreven vissers met een simpele maar zeer doeltreffende vangsttechniek. Ze sluipen door het water of staan als een standbeeld stil. Langzaam buigt de vogel dan de nek naar voren in een S-vorm. Zo kan hij die nek razendsnel als een springveer strekken en zijn prooi op zijn grote gele snavel spiesen. Als je dit ooit gezien hebt weet je dat dit een fantastisch schouwspel is. Zo'n actie slaagt natuurlijk lang niet altijd maar dan komt de vogel in actie. Hij versnelt zijn pas of huppelt/vliegt een paar meter achter de ontsnapte vis aan en doet een nieuwe poging.

Maar eerlijk is eerlijk: soms wachten de reigers langs de rietkraag van een plas of een meer waar ook aalscholvers op visvangst zijn, geduldig af tot die de vissen naar de ondiepe oevers hebben gedreven. De vissen worden hen dan als het ware opgediend! Vissen van allerlei soort tot een formaat van zo'n 18 centimeter eet de grote zilverreiger het liefst.

Toekomst

Zoals gezegd: het gaat goed met de grote zilverreiger in Nederland. Dit is een gevolg van de voor heel Europa geldende wettelijke bescherming. Vooral de uitbreiding van de grote moerasgebieden is in dit opzicht ook een gunstige ontwikkeling. Het is niet voor niets dat in de Oostvaardersplassen onze grootste kolonie huist. Het blijft echter wel belangrijk om rustige, grote en liefst ondoordringbare broedplekken in stand te houden.

Voor een iets minder nabije toekomst is het besluit om van Lelystad Airport een F-35 basis te maken, wat de rust betreft, geen hoopvolle ontwikkeling. Maar wellicht is de populatie grote zilverreigers zo sterk en flexibel dat de gevolgen van de wereldwijde oorlogsdreiging beperkt blijven zodat we ook in de toekomst nog volop kunnen genieten van de schoonheid van de grote zilverreiger met zijn bijzondere jachtgedrag.

Bronnen:

SOVON Vogelatlas
Vogelbescherming Nederland
Roots magazine
Diverse vogelboeken

NGO 2026/27

AUTEUR: HERMAN HESKAMP

Nieuwe Gidsen Opleiding bij onze collega-afdeling Oost Veluwezoom

Maar met meer dan 100 aanmeldingen geeft wel aan dat er veel belangstelling is voor de natuureducatie. Maar met ongeveer 30 cursusplaatsen te vergeven, moest er wel wat gebeuren. Allereerst werden de mensen die niet uit de (ruime) regio rond Rheden komen, afgewezen.

Daarna werden twee voorlichtingsavonden georganiseerd waarbij ca. 75 mensen waren uitgenodigd. Of het aan de avond lag of aan het opleidingsteam, er bleven ongeveer 40 personen over die positief gereageerd hadden. Deze 40 werden vervolgens uitgenodigd voor een intakegesprek.

We starten met 32 cursisten verdeeld over 3 afdelingen. Voor Arnhem 12 cursisten, Oost Veluwezoom heeft er 15 en uiteindelijk 5 supergemotiveerde mensen voor IVN Eerbeek, die ik mag begeleiden op weg naar het begeerde gidsendiploma in juni 2027. Dit houdt in dat ik een keer in de twee weken een lesavond en een zaterdagmorgen in principe aanwezig moet zijn. Gelukkig worden de vakanties vrijgehouden zodat je af en toe ook wat rust krijgt. Op de cursisten komt veel af. Vaak via online 'Leer je groen', maar ook voor iedere IVNgids herkenbaar het eigen plekje en 5 minutenpraatjes.

Ik ben 30 jaar geleden afgestudeerd (IVN) in Arnhem en als ik de structuur zie die nu nodig is voor een cursus, dan vraag ik me af hoe ze het toen voor elkaar kregen. Computers en printers waren dun gezaaid, je schreef het maar op en naslag moest uit de bibliotheek (boeken) komen. Mijn eindverslag was op kettingpapier geprint.

De kennismakingsdag zit erop en eind januari start de opleiding echt met een lesavond over presentatievaardigheden gevolgd door een excursie met 3 ervaren gidsen die ieder een eigen stijl van gidsen laten zien. De gidsen in opleiding mogen daar dan weer op reageren.

Het belooft een spannende tijd te worden voor de gidsen in opleiding maar ook voor hun mentoren. U hoort nog van ons!

Lijsters uit het noorden

AUTEUR: HERMAN HESKAMP

Lijsters vormen een vogelgroep die behoort tot de familie Turdidae, waartoe ook de merel en de zanglijster gerekend worden. Het belangrijkste geslacht binnen deze familie is Turdus.

Lijsters zijn middelgrote zangvogels, ongeveer zo groot als een merel, met een lengte variërend van 20 tot 31 cm. In het algemeen lijken mannetjes en vrouwtjes op elkaar. Lijsters kenmerken zich door een stevige, puntige snavel en krachtige poten.

Hun verenkleed is veelal onopvallend gekleurd: de bovenkant is meestal donkerbruin, terwijl de onderkant lichter is. Borst, flanken en buik zijn bij alle soorten gevlekt. Lijsters zijn voorzichtige vogels die moeilijk zijn te benaderen. Hun vlucht lijkt op die van de leeuwerik, met snelle vleugelslagen afgewisseld door korte zweefmomenten waarbij de vleugels half worden ingevouwen. Ze zoeken hun voedsel vooral op de grond.

's Zomers bestaat hun dieet vooral uit insecten en andere kleine ongewervelden, in de winter schakelen ze over op zaden, bessen en vruchten. De kramsvogel en de koperwiek zijn de lijsters die broeden in noordelijke streken en als trekvogels (wintergasten), de wintermaanden hier doorbrengen.

Kramsvogel

De kramsvogel is in West-Europa vooral een wintergast, al neemt het aantal jaarlijks toe. In de winter zijn de aantallen het hoogst. Oorspronkelijk behoort de kramsvogel tot de Siberische fauna en broedt hij vooral in berkenbossen.

Vanuit Scandinavië en Noord-Rusland heeft de soort zich sterk verspreid in Europa en was in 1972 voor het eerst broedend in Nederland. In het najaar trekken grote groepen kramsvogels uit Noord-Europa naar Nederland. De meeste arriveren in november en vertrekken weer in maart/april.

De kramsvogel valt op door zijn kleurrijke verenkleed, met drie kleuren die op een mooie wijze samenkomen, een grijze kop met zwarte vegen rond het oog, een kastanjebruine mantel en een roomwitte buik. Verder een goudbruine borst met pijlvormige, bruinzwarte vlekken. Kramsvogels zijn sociale vogels die het hele jaar graag in groepen optrekken. In de winter zwerven ze in kleine troepen over het platteland op zoek naar voedsel en tijdens de trek vormen ze zelfs grote groepen. Ze zijn dol op bessen en appels en daarom goed in fruitteeltgebieden te zien. Maar ze zoeken ook voedsel op weilanden, soms samen met koperwieken.

Het mannetje heeft een zang die niet erg melodieus is en meer wegheeft van knarsend getsjilp en gekwetter. De karakteristieke roep klinkt als 'tsjak-tsjak'. In Brabant heeft hij de bijnaam 'veldtsakker'.

De kramsvogel staat op de Rode Lijst van Nederlandse broedvogels.

Koperwiek

Koperwieken broeden ook in het noorden van Europa vooral in taigabossen, maar soms ook in stadsparken en tuinen. Ze overwinteren in West- en Zuid-Europa en Noord-Afrika.

Van september tot april zijn koperwieken in Nederland te vinden. Bij strenge winters komen ze soms in stedelijke gebieden. Ze trekken altijd 's nachts in losse groepen. In de winter zoeken ze vooral bosrijke omgevingen op, en zoeken in kleine troepen naar voedsel. Soms sluiten ze zich aan bij kramsvogels en durven dan ook in open gebieden te foerageren.

Koperwieken eten in de winter voornamelijk wormen, bessen en zaden. Tijdens de broedtijd insecten, wormen en slakken.

De koperwiek is goed te herkennen aan de roestrode flanken, oksels en onderdekveren, en een brede, witte tot beige wenkbrauwstreep. Het verenkleed bestaat verder uit grijsbruine bovendelen en een roomwitte borst en buik met donkerbruine strepen; de snavel is donker met wat geel aan de basis. Mannetjes en vrouwtjes zijn uiterlijk gelijk en hun verenkleed verandert weinig door het jaar heen.

De zang van de koperwiek lijkt een beetje op die van de zanglijster, elk roepje begint met fluittonen, gevolgd door gekwetter. Tijdens de herfsttrek is in de nacht vaak een hoge vluchtroep 'psriiih' te horen. De alarmroep klinkt als een ratelend, herhaald 'tsjak tsjak'.

De koperwiek broedt niet in Nederland en wordt hier dan ook niet bedreigd.

(Zie ook HGB, nummer 1, 2019)

Stenen Bank in de Loenermark

AUTEUR: SANDRA CHRISTIAANS

In de serie: Bankje met uitzicht

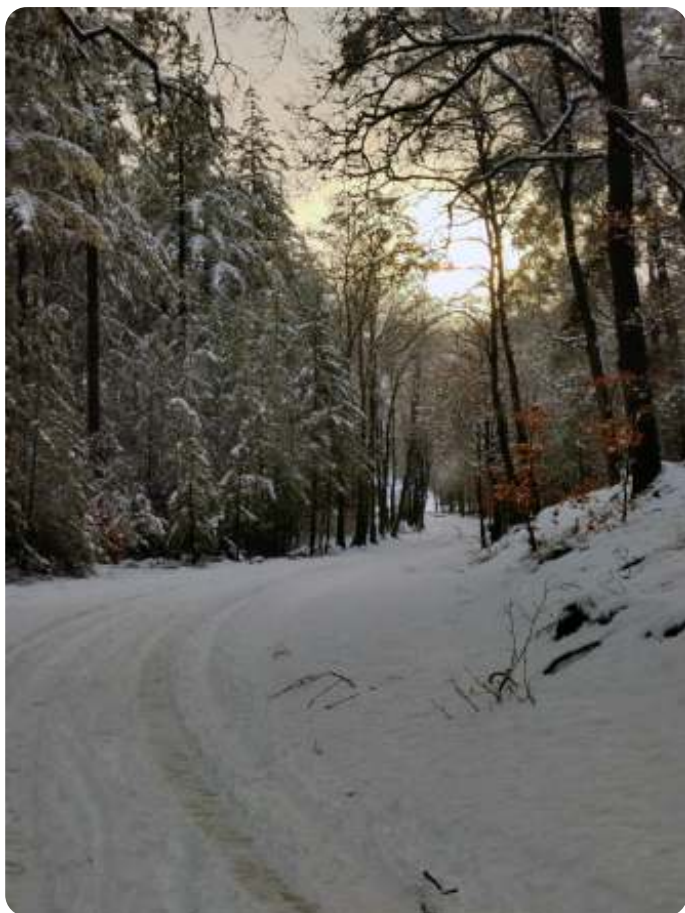
Op zaterdag 3 januari 2026. na de vele sneeuwval in het nieuwe jaar ben ik naar de Loenermark gegaan om van het mooie uitzicht te genieten vanaf een van mijn favoriete locaties en bankjes in het bos. We wandelen naar de 'Stenen Bank'.

Er ligt een dik pak sneeuw, zodat het lijkt alsof je in een wintersportgebied bent, maar dan, gelukkig, zonder alle wintersporters. Het is heerlijk rustig in het bos.

Het enige wat je af en toe hoort en ook kunt zien, zijn de groepjes staartmeesjes in de bomen op zoek naar voedsel en de overvliegende raven.

Bij de Stenen Bank aangekomen hebben we een heel mooi weids uitzicht over de besneeuwde Loenermark. Heel af en toe laat de zon zich een klein beetje tussen de wolken door zien, waardoor bepaalde stukken in het bos bijzonder mooi oplichten.

De Stenen Bank is gelegen op een van de hoogste plekken op de Loenermark en is in 2015 gerestaureerd door de Stichting Vrienden van de Loenense bossen. De bank is ooit aangelegd als recreatievoorziening. Vanaf de bank heb je een werkelijk prachtig uitzicht over het grootste smeltwaterdal van de Veluwe, op de oostelijke stuwwal ontstaan na de voorlaatste IJstijd, 150.000 jaar geleden. Wanneer je een van de zwerfkeienroutes wandelt (de lange variant) kom je langs die stenen bank.

Welk jaargetijde het ook is, het uitzicht is altijd prachtig en de wandeling er naar toe is ook zeker de moeite waard

Excursie paddenstoelen

AUTEUR: KARIN DE RAADT

In voorgaande jaren vond deze populaire excursie meestal plaats op het Leusveld of Voorstonden. Aangezien deze gebieden in beheer zijn van Natuurmonumenten, en wij daar niet zonder relatief hoge kosten kunnen lopen, is ditmaal gekozen voor Landgoed Engelenburg in Brummen, waar overigens geen engeltje aan te pas komt. Een 'eng' verwijst naar een open plek in het landschap waar in vroeger dagen, ook recht werd gesproken. Tijdens het voorlopen hadden we al een aantal fraaie paddenstoelen gezien, maar, zoals de ervaring leert, hun aanwezigheid kan per dag variëren.

Afijn, aan het aantal enthousiaste deelnemers zal het niet liggen. Om 14.00 uur vertrekken de gidsen Helma, Hilda, Thijs en Karin in vier groepjes met in totaal 35 deelnemers. Zo kan iedereen foto's nemen van die mysterieuze zaken (paddenstoelen) die vroeger geassocieerd werden met heksen e.d. Veel namen verwijzen daar nog naar. Denk aan de heksenboleet, duivelsboleet, heksenkring, elfenbankje e.d.

Fotograaf: roderuiter © Attribution-NonCommercial-ShareAlike License

Stinkzwam

Het is bij de eerste boom bij de parkeerplaats al meteen raak: de gekraagde aardster, nog helemaal dicht, ze vallen tussen de bladeren nauwelijks op.

Daarna lopen we direct het bos in en vinden al snel de spekwordestzwam en de rechte koraalzwam, die ook wel de gekroonde koraalzwam wordt genoemd. Ineens ruiken we de penetrante geur van de grote stinkzwam die er al wat lullig bijstaat. Dit vruchtlichaam begint als een ondergronds, eetbaar, duivelsei en bij rijping scheurt het ei open en verschijnt er een holle, cilindrische steel. De top is bedekt met een donkere, olijfgroene stinkende smurrie (gleba) en met een aasgeur die vliegen aantrekt. Die vliegen vreten de hele top kaal en verspreiden hiermee de sporen. Geweldig!

Vervolgens komen we diverse russula's en kastanjeboleten tegen. Op een omgevallen boomstam treffen we de korsthoutskoolzwam en de witte bultzwam aan. Ook staan er naast het wandelpad diverse gewone krulzomen met hun kenmerkende gewelfde hoed en op de steel aflopende plaatjes. Deze paddenstoel is zeer giftig, veroorzaakt een immuunreactie die tot afbraak van rode bloedcellen leidt. Het gif werkt cumulatief, dus zelfs na jaren zonder klachten kan het gif fataal worden!

Op weg naar wat vrolijkers. Op een zeer oude boomstronk vlakbij het pad staat een veelheid aan paddenstoelen, waaronder diverse hoeden van de platte tonderzwam (The artist's fungus) met bruine sporee, de dikrandtonderzwam, gewone zwavelkoppen, de prachtvlamhoed en de geweizwam. Een plaatje, of zoals één van de jonge deelnemers zegt: een paddenstoelendorp, en zo is het. Wat verder van het pad staan violette gordijnzwammen in een heksenkring. Wat zijn dit toch prachtige zwammen die bovendien elk jaar op dezelfde plek terugkeren.

De Vroolijkheid

Als we het fietspad oversteken richting De Vroolijke Frans staan er veel dennenvoetzwammen in allerlei stadia. De naam zou eigenlijk sparrenvoetzwam moeten zijn, want hij staat nooit bij een den, meestal op de wortels van een douglasspar.

We slaan linksaf bij het fietspad en zien ondermeer porseleinzwammen en de amethistzwam. Naast het wandelpad naast de golfbaan herkennen we de appelrussula en de grofplaatrussula. Ook de grote kale inktzwam ontbreekt niet. Die wordt ook wel de 'alcoholinktwam' genoemd, omdat hij gevaarlijk kan zijn in combinatie met alcohol. Even verderop staat een heel dorp met geschubde inktzwammen. Sommige zijn al helemaal 'verinkt', een leuk gezicht. Die inkt kun je oogsten door de hoeden in een jong wit stadium te oogsten en in een schone, afsluitbare pot of doos te stoppen en enkele dagen te wachten. Daarna heb je inkt die je door een zeef haalt, vervolgens kun je hiermee schrijven.

Tja, de vliegenschwammen ontbreken gelukkig niet, het zijn grote exemplaren. Pas op: ze zijn giftig in grote hoeveelheden en werken hallucinogeen. Ze vallen onder de opiumwet. Het rode velletje van de hoed kan worden afgestroopt en in een kommetje melk gelegd. Dit trekt vliegen aan die zo worden vermoord, vandaar de naam. Een zeer geslaagde excursie!

Rondje Klein Amsterdam

AUTEUR: KARIN DE RAADT

Op 7 december 2025 werd er een nieuwe publieksexcursie georganiseerd vanuit Klein Amsterdam, een buurtschap in de gemeente Voorst. De gidsen van dienst zijn Lambert, Aad en Karin, die hier vlakbij woont.

Weer of geen weer

Het weer is grijs en bij vlagen miezerig, Max Verstappen zal zijn 'alles of niets race' rijden en er wordt een wereldbeker schaatsen gereden in Heerenveen. Kortom, genoeg redenen om niet te gaan wandelen. Wat schetst onze verbazing: er komen 40 deelnemers opdagen! Mijn buurvrouw Irma heeft alle inwoners van Klein Amsterdam geïnformeerd en ikzelf heb ook de nodige PR gedaan.

We verdelen de groep in tweeën met Lambert en Karin als hoofdgidsen.

We starten met vertellen over de herkomst van de naam Klein Amsterdam. Die is mogelijk afgeleid van het echte Amsterdam, waar net als hier, de Gravenstraat en de Breestraat dichtbij elkaar liggen. Tegenwoordig heet die in Amsterdam de Nieuwe Breestraat. Ook zouden de inwoners van Klein Amsterdam een bijzonder soort humor kennen, die zich o.a. uitte in het meedragen van een eigen burgemeester tijdens optochten in Voorst. Zo druk je een eigen identiteit, trots en zelfstandigheid uit!

De mooiste verklaring van de naam is dat hier een dame van lichte zeden heeft gewoond, die haar diensten aan rondtrekkende handelaren aanbood. Tja, dat was en is in het grote Amsterdam niet ongebruikelijk.

Marke

De naam Klein Amsterdam werd al genoemd in de 17e eeuw en dat betekent dat de naam al eeuwenlang bestaat.

Voorheen werd het gebied het markegebied Voorster- en Emperveld genoemd. Een marke is een gezamenlijk, door lokale boeren, beheerd gebied. Er werden o.a. afspraken gemaakt over het weiden van vee, onderhoud en houtkap. Dit werd gecontroleerd door het bestuur van de marke, de markegenoten, en zo nodig bestraft. Het markestelsel is gestart in de late middeleeuwen en heeft standgehouden tot in de 19e eeuw.

Even buiten de kern van het buurtschap, dat pas is ontstaan na de ontginning, wordt er gewezen op de gebeurtenissen uit WO-II. Hier vlakbij, op het Kruisbosserveld, hebben drie stuks afweergeschut van de Duitsers gestaan. Ook was er veel munitie opgeslagen en lag er een netwerk van telefoonverbindingen tussen de commandopost in café de Viersprong op de hoek tussen de Clabanusweg en de Hallse weg, en het vuurbataljon. De naam Clabanusweg verwijst overigens naar de naam 'klabateren', oud-Nederlands voor doormodderen, besmeuren. Destijds was de weg niet geasfalteerd en zat vol gaten en modder. Er hebben diverse bombardementen plaats gevonden, onder meer door de Fransen en de Canadezen (operatie Canonshot), die o.a. aan de Hengelderweg een maanland-schap veroorzaakten: volkomen kaal en een slagveld vol dood vee en kapotte huizen.

Pingo

We duiken verder de geschiedenis in en gaan op zoek naar overblijfselen uit de ijstijd. Die vinden we al snel langs een fietspad. Eerst worden de vele exemplaren van het minuscule bleke nestzwammetje bewonderd waarin de 'eitjes' nog goed te zien zijn. Piepklein, maar o zo leuk! Daarna lopen we, niet gehinderd door een redelijk recent bord van Natuurmonumenten, door naar de pingoruïne, ontstaan in de laatste ijstijd (het Weichselien) toen ijslenzen door aanvriezende grondwater omhoog werden gestuwd. De grond er bovenop gleed er op een gegeven moment van af en veroorzaakte een soort ringwal rond de pingo. Dat is hier heel goed te zien. Pingo betekent in de taal van de Inuit: een kleine heuvel, of heuvel die aangroeit.

Afbeelding: Pingo ruïne Klein Amsterdam

Een pingo diende allerhande doelen: begraven van mensen, verbouwen van boekweit, wassen van schapen, leren

zwemmen en schaatsen. Onze grootste pingoruïne is het Uddelermeer met een doorsnede van maar liefst 240 meter en een diepte van 17 meter. Hedendaagse pingo's worden nog steeds gevormd in arctische gebieden, zoals Canada, IJsland, Alaska en Siberië. Daar zijn de omstandigheden trouwens niet te vergelijken met de situatie in Nederland destijds. Hier was het koud en droog met veel dekzand, daar is het koud en nat vanwege het zeeklimaat.

Voorsterbeek

Weer door, richting de Voorsterbeek. Daarvoor lopen we langs een singel met aanplant van Gelderse soorten zoals sleedoorn, Gelderse roos en kardinaalsmuts. De bessen zijn belangrijk voor de vogels.

De sleedoornpruimen zijn voor ons ook eetbaar, mits de vorst erover is gegaan. Je kunt ze ook in de diepvries leggen. Sleet is oud-Nederlands voor pruim, maar betekent ook stroef. Je kunt er gelei, jam en sterke drank van maken. Denk aan slivovitsj. Dat stoeve heeft te maken met het mondgevoel voordat de vorst erover heen is gegaan. Brrr. Overigens zit er dan ook veel blauwzuur in de pruimen.

Via het klompenpad lopen we een stukje langs de beek en duiken daarna het bos in richting de middeleeuwse Veluwe Bandijk, onderwerp van vele twisten tussen aanwonende dorpen/buurtschappen: het water stond óf te hoog óf te laag voor de landbouw en de vele molens en wasserijen. Met enige regelmaat werd de dijk doorgestoken. Vanwege het economische belang werd met gemeenschapsgeld de dijk weer gerestaureerd. Met de komst van de waterschappen in de 17e en 18e eeuw werd dit probleem opgelost en ontstonden de jaarlijkse schouwen, vandaar de naam 'Appense schouwpad'. We lopen over de Bandijk richting Huize Ekeby, dat is Zweeds voor gehucht bij eiken.

Net voorbij een boerderij slaan we rechtsaf en komen bij een heel oude eikenlaan met prachtige houtzwammen,

zoals de dikrandtonderzwam, de eikenvuurzwam, de harslakzwam en de platte tonderzwam. Prachtig! Daarna steken we het spoor over en volgen het fietspad naar de Kafoepstraat. Rare naam, maar het betekent in oud-Nederlands trekharmonica. Zouden hier zigeuners hebben gewoond? Past helemaal in de nogal anarchistische, zelfbewuste en zelfredzame omgeving hier. Lambert heeft ervoor gekozen om struinend langs de Voorsterbeek te lopen en verderop het spoor over te steken, een iets kortere, avontuurlijke route, weg van de gebaande paden!. Hij is dan ook tien minuten eerder terug.

Rond kwart over vier zijn we terug, het begint al aardig donker te worden en de regen wordt nu serieus. Een prachtige en onverwachte wandeling volgens de lokale's! De gidsen worden uitvoerig bedankt voor deze leerzame middag. Tot ziens!

Afbeelding: Centrum Klein Amsterdam

Alsemambrosia

AUTEUR EN FOTO'S: JAN COENRAADTS

Op 12 september 2025 zag ik onder de rode kastanje in Natuurtuin Harmanahof twee plantjes, waarvan ik ooit een plaatje had gezien. Voor de zekerheid nam ik een foto met Obsidentify en jawel, het was inderdaad alsemambrosia.

Ik stuurde de waarneming in en stelde mijn werkgroep op de hoogte, waarna ik de planten twee dagen later verwijderde. De plant dreigde namelijk te gaan bloeien en dat was niet de bedoeling.

Op 1 december 2025 kreeg Gerard Nijhof, voorzitter van onze werkgroep, een mail van Natuurmonumenten dat er alsemambrosia was waargenomen in de natuurtuin en dat die plant preventief moest worden bestreden.

De melding was wat laat, bijna drie maanden na de ingestuurde waarneming, maar positief is natuurlijk dat er serieus naar de ingestuurde waarnemingen wordt gekeken. Gelukkig konden we Natuurmonumenten – de eigenaar van het perceel waarop Harmanahof zich bevindt – geruststellen met de mededeling dat beide planten snel waren verwijderd nog voordat ze in bloei kwamen. Tijdens de laatstgehouden vergadering besloot de werkgroep van Harmanahof via Het Groene Blad de aandacht te vestigen op de waarneming van deze plant en de plant zelf.

Alsemambrosia

De hierna volgende informatie is onder meer vergaard uit een folder van de GGD en bronnen als de website Flora van Nederland en de Heukels' Flora.

In Oost en Zuid-Europa staat alsemambrosia al bekend als een hardnekkig onkruid voor de akkerbouw en ook in Noord-Europa krijgt de plant steeds meer voet aan de grond, waarschijnlijk mede door klimaatverandering. In Hongarije, Kroatië, Servië, Oekraïne, Zuid-Frankrijk en Noord-Italië is de opmars van alsemambrosia al reden tot grote zorg. Omdat Nederlanders in veel van de genoemde landen vakanties doorbrengen lijkt waakzaamheid geboden, want een zaadje reist gemakkelijk mee.

Er zijn in Nederland drie soorten ambrosia's waargenomen: de al genoemde alsemambrosia (*Ambrosia artemisiifolia*), de driedelige ambrosia (*Ambrosia trifida*) en de

zandambrosia (*Ambrosia psilostachya*). De eerste komt verreweg het meest voor, maar hoewel ik in dit artikel alleen de alsemambrosia bespreek; de andere twee zijn ook schadelijk.

Waarom en hoe bestrijden

Alsemambrosia is een éénjarige plant d.w.z. hij moet elk jaar opnieuw opgroeien. Dit zorgt ervoor dat individuele planten betrekkelijk eenvoudig kunnen worden verwijderd door uittrekken. Problemen ontstaan waar de plant zich massaler en langduriger kan vestigen en er veel zaden in de grond raken. Alsemambrosia behoort tot de uitgebreide composietenfamilie, wordt meestal 10-100 cm hoog, maar er wordt ook gesproken over anderhalve meter.

De bloei is van eind augustus tot oktober en daarmee is het een late bloeier die helaas ontzettend veel pollen in de lucht brengt. Die pollen kunnen een sterke allergische reactie veroorzaken voor wie gevoelig is voor hooikoorts. De GGD drukt het zo uit: door ambrosia duurt het hooikoortseizoen twee maanden langer. Bovendien kan de plant bij aanraken ook zorgen voor huidklachten. Reden waarom wordt aangeraden de plant overal onmiddellijk te verwijderen. Dat moet liefst gebeuren voordat de plant bloeit en met gebruik van handschoenen, lange mouwen en bij al bloeiende planten, een veiligheidsbril en bedekte mond en neus en bij voorkeur laat in de middag, wanneer de meeste pollen al weg zijn. Mensen die erg gevoelig zijn voor hooikoorts kunnen beter helemaal uit de buurt blijven van ambrosia en het verwijderen aan anderen overlaten.

De plant mag beslist niet in de groene container of op de composthoop. Hij moet echt worden vernietigd en hoort in een aparte vuilniszak bij het restafval, dus in de grijze container. Komt ambrosia toch tot bloei en vruchtzetting dan blijven de zaden minstens 40 jaar kiemkrachtig.

Waar groeit de plant

Alsemambrosia en de twee andere ambrosia's zijn afkomstig uit Noord-Amerika. Al in 1875 is de eerste alsemambrosia waargenomen in ons land, maar op dit moment breidt de plant zich veel sterker uit dan voorheen. Heukels' Flora geeft aan dat de plant houdt van vochtige, matig voedselrijke, omgewerkte grond. Alsemambrosia is vrij algemeen in stedelijke gebieden, rond de grote rivieren, op de pleistocene zandgronden en in het Limburgse. Elders is de plant zeldzaam en dan hebben we het vooral over de klei- en veengebieden.

Speciaal in bermen, braakliggende grond, zogenoemde ruderaal terreinen en op akkers kun je alsemambrosia tegenkomen. Daar manifesteert de plant zich steeds meer als invasief en – eenmaal en masse gevestigd – als moeilijk te bestrijden. Ook vanwege negatieve gevolgen voor akkerbouwopbrengsten wordt de plant bestreden. Bij uitblijven van bestrijding kan ambrosia op den duur de oogst belangrijk verminderen; sommige bronnen spreken zelfs van 30-70%! In het verleden groeiden ambrosiaplantenvrijwel alleen op uit gemorst vogelvoer en bloemenzaad-

mengsels en dat is ook nu nog een belangrijke aanvoerlijn. Een verschil met eerder is wel dat de plant inmiddels ook vrucht zet in ons land en zich kan uitzaaien. Toch is het raadzaam in het bijzonder alle voerplekken van vogels regelmatig te inspecteren op alsemambrosia.

Hoe ziet hij eruit

Het blad van alsemambrosia is dubbelgeveerd, lijkt veel op dat van bijvoet en heeft ook wel wat van boerenwormkruid, maar bijvoetblad is aan de bovenkant donkerder dan aan de onderkant. Bij ambrosia heeft het blad aan beide kanten dezelfde kleur. Zie je ergens verdachte planten, gebruik dan een herkenningssapp als Obsidentify en – in geval van een positief resultaat – doe een melding via waarneming.nl, liefst met foto. Waarneming.nl vraagt vervolgens de eigenaar om de planten te verwijderen.

Voor wie meer wil weten over (het herkennen van) alsemambrosia en andere ambrosia's is er op internet genoeg te vinden: onder meer de websites van Nature Today, Flora van Nederland en de al genoemde GGD zijn informatief, maar er is veel meer.

Agenda

Zaterdag 7 februari 2026 **09.00 uur**
Voorwandelen rondje Oeken
Eerste gids: Thijs
Overige gidsen: Karin en Jan

Zondag 8 februari 2026 **13.30 uur**
Publieksexcursie: Rondje Oeken
Start: Voormalige school Oeken
Voorsterweg 125, 6971KC Brummen
Gidsen: Thijs, Karin en Jan

Zondag 15 februari 2026 **13.00 uur**
Bomenwandeling, De Overtuin Warnsveld
Molenstraat 6, Warnsveld

Zondag 1 maart 2026 **11.00 uur**
Doorstapwandeling, Zessprong Joppe
Dortherdijk 6, 7215 LC Joppe

Zaterdag 7 maart 2026 **09.00 uur**
Voorwandelen: Bekenwandeling
Eerste gids: Gerard
Overige gidsen: Bert, Karin en Jan

Zondag 8 maart 2026 **14.00 uur**
Publieksexcursie: Bekenwandeling
Start: Parkeerplaats Kasteel Ter Horst
Hoofdweg 74, 7371 AK Loenen (Gld)
Gidsen: Gerard, Bert, Karin en Jan

Maandag 9 maart 2026
Algemene vergadering IVN Eerbeek e.o.
Cultuurhuis Pater Dekker
H.A. Lorentzstraat 20, 6961 XL Eerbeek

Zondag 15 maart 2026 **14.00 uur**
Stinzenplantenexcursie De Overtuin
Molenstraat 6, Warnsveld
Opgave: ktengrotenhuis@kpnmail.nl

Zaterdag 11 april 2026 **06.45 uur**
Voorwandelen: Vroege vogels
Eerste gids: Joop
Overige gidsen: Lambert en Aad

Zondag 12 april 2026 **06.45 uur**
Publieksexcursie: Vroege vogels
Start: Poort Kasteel Engelenburg
Eerbeekseweg 6, 6971 LB Brummen
Gidsen Joop, Lambert en Aad

Vrijdag 8 mei 2026 **21.00 uur**
Vleermuizen Landgoed Huis te Eerbeek
Start: Grandcafe restaurant De Korenmolen
Kanaalweg 3, 6961 LW Eerbeek
Gidsen: Chris en Herman

Voor informatie over plaats en tijd

Eerbeek: excursies@ivn-erbeek.nl
Telefoon 06-47368561

Zutphen: www.ivn.nl/afdeling/zutphen
Telefoon 0575-471995

Cursief gedrukte activiteiten worden niet georganiseerd
door IVN Eerbeek e.o. maar door IVN Zutphen en Marke
Gorsselse Heide